

УДК 351: 331.5; 159.95

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-1\(1\)-116-131](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2024-1(1)-116-131)

Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна, доктор наук з державного управління, старший дослідник, начальник наукового відділу проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру, Національний університет цивільного захисту України, 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, <https://orcid.org/0000-0001-5666-9350>

Тарадуда Дмитро Віталійович, кандидат технічних наук, доцент, заступник начальника кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт факультету цивільного захисту, Національний університет цивільного захисту України, 61024, м. Харків, вул. Чернишевська, 94, <https://orcid.org/0000-0001-9167-0058>

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ НА СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ НЕЮ

Анотація. Акцентовано, що людина, яка не шукає роботу, не буде вважатися безробітною. Доведено, що загальнонаукова проблема безробіття в Україні потребує постійної уваги та комплексного розв'язання з урахуванням гендерно-орієнтованих підходів, зокрема по відношенню до українських жінок. Виявлено, що на них сьогодні посилився вплив російсько-української війни і серед них збільшується кількість безробітних, правопорушниць та ін. Аргументовано, що проблема безробіття є наслідком впливу об'єктивних і суб'єктивних факторів, зниження рівня якого потребує вжиття на загальнодержавному рівні комплексу заходів (економічних, фінансових, організаційних, правових, інформаційних та інших заходів), а також здійснення психологічного, медичного та іншого соціального забезпечення. Установлено, що в наукових дослідженнях залишаються недостатньо опрацьованими проблеми суб'єктивного сприйняття особистістю свого нового статусу «безробітний», ідентифікації з попереднім статусом і з оточуючими. Крім того, безробіття зумовлює прояви внутрішнього переживання людьми (особливо жінками) своєї неспроможності забезпечити гідне існування членів власної сім'ї, а домінанта негативізму призводить до астеничних психічних станів, нервово-психічних розладів, до виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, чи до загострення соматичних захворювань та іншого погіршення ментального здоров'я, до збільшення кількості правопорушень тощо. Наполягається, що для певної частини осіб (особливо жінок), які опинилися в такій скрутній життєвій ситуації, втрата роботи може бути

стимулом, що означає підвищення активності, мобілізації свого інтелектуального, емоційно-психологічного та людського потенціалу. Це, у свою чергу, сприяє позитивним змінам, переосмисленню свого «Я», а також забезпечує успіх у подоланні цієї життєвої кризи та відкриває новий рівень професійного та соціально-економічного зростання. З огляду на це обґрунтовано, що завданням України є створення підґрунтя для підтримання безробітних громадян у напрямку формування в них стійкового мотиву до власного розвитку. Конкретизовано, що у цьому контексті має підвищуватися дієвість функціонування інституційних і стимуляційних механізмів публічного управління.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, національна безпека, публічна безпека, громадська безпека, цивільна безпека, безробіття, ринок праці, ментальне здоров'я, міграція населення, зайнятість, соціальне невдоволення, людський капітал, правопорядок, суспільство.

Pomaza-Ponomarenko Alina, Doctor in Public Administration, Senior Researcher, Head of the Scientific Department for State Security Problems of the Training Research and Production Centre of National University of Civil Protection of Ukraine, 61024, Kharkiv, street Lermontovskaya, 28, <https://orcid.org/0000-0001-5666-9350>

Taraduda Dmytro, PhD in Technical Science, Associate professor, Deputy Head of Department of organization and technical support of emergency rescue works of National University of Civil Protection of Ukraine, 61024, Kharkiv, street Chernyshevskaya, 94, <https://orcid.org/0000-0001-9167-0058>

UNEMPLOYMENT IN UKRAINE: FEATURES OF THE INFLUENCE ON THE NATIONAL SECURITY SYSTEM AND MECHANISMS OF ITS MANAGEMENT

Abstract. It is emphasized that a person who is not looking for a job will not be considered unemployed. It has been proven that the general scientific problem of unemployment in Ukraine needs constant attention and a comprehensive solution, taking into account gender-oriented approaches, in particular, in relation to Ukrainian women. It was revealed that the influence of the Russian-Ukrainian war has intensified on them today and the number of unemployed, criminals, etc. is increasing among them. It is argued that the problem of unemployment is a consequence of the influence of objective and subjective factors, the reduction of which level requires the use of a set of measures at the national level (economic, financial, organizational, legal, informational and other measures), as well as the implementation of psychological, medical and other . social security. It has been established that the problems of subjective perception by an individual of his new status "unemployed", identification with the previous status and with those around him remain insufficiently studied in scientific research. In addition, unemployment leads to the

manifestation of internal experience (especially by women) of their inability to ensure a decent position for members of their own family, and dominant negativism due to asthenic mental states, neuropsychiatric disorders, to the occurrence of emergency situations of a social nature in people, or to the exacerbation of somatic diseases and other deterioration of mental health, to increase the increase of offenses, etc. He insists that for a certain part of people (especially women) who find themselves in such a difficult life situation, internal work can be a stimulus, which means increasing activity, mobilizing their intellectual, emotional, psychological and human potential. This, in turn, contributes to positive changes, rethinking one's "I", and also ensures success in overcoming this life crisis and opens a new level of professional and socio-economic growth. In view of this, it is justified that the task of Ukraine is to create a basis for keeping unemployed citizens in the direction of forming in them a sustainable motive for their own development. It is specified that in this context the effectiveness of the functioning of institutional and incentive mechanisms of public administration should be increased.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, national security, public security, public security, civil security, unemployment, labor market, mental health, migration of population, employment, social discontent, human capital, law and order, society.

Постановка проблеми. Сьогодні для України однією із найважливіших соціально-економічних проблем є та, що пов'язана з рівнем безробіття, що зростає. Очевидно, що основною причиною підвищення цього рівня є повномасштабна агресія РФ проти України. Априорі безробіття є соціально-економічною категорією, що відображає цивілізовані економічні відносини щодо вимушеної незайнятості працездатного населення. Це, у свою чергу, зумовлює негативний вплив на стан добробуту населення та соціальну стабільність, яка виходить з його боку [10]. Відсутність публічна (громадська, цивільна) безпека – це дестабілізуючий фактор, що проявляється у соціальному невдоволенні, соціальній апатії, хаосі, суспільних та інших конфліктах, кризах, надзвичайних ситуаціях соціально-політичного та іншого характеру, громадянських війнах [1; 3; 11; 12]. Крім того, варто вказати на таку особливість впливу безробіття, як масштаби його поширення: безробіття на цьому не зупиняється, розповсюджуючись на грошово-кредитну, фіскальну, освітню та іншу соціально-орієнтовану сферу, невпинно погіршуючи самопочуття населення (ментальне здоров'я) й очікування суб'єктів ринку праці. Усе це вказує на актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням організаційних, правових, інформаційних та інших аспектів впливу безробіття на ментальне здоров'я населення, рівень сталого розвитку держави та національної безпеки (громадської, цивільної, економічної тощо) займалися вітчизняні фахівці Бандурка О., Белай С., Нікітін Ю., Нікітенко О., Пасічна В., Пономаренко Г., Серкевич І., Федусик В. та ін. [1; 3; 6; 7; 9; 12; 13; 15].

Серед закордонних учених можемо умовно визначити декілька груп учених, які досліджували особливості впливу безробіття на соціально-економічний розвиток країни і рівень її безпеки загалом. Так, у 1995 році Війнамакі Х., Нісканен Л., Коскела К. та ін. окреслили механізми реагування на ментальні фактори, що дозволяють скорегувати рівень безробіття в довгостроковому майбутньому [24]. У продовження цієї наукової позиції Мур Т., Капур Н., Ганнелл Д. та інші дослідники співвіднесли показники зменшення впливу безробіття та економічних труднощів на ментальне здоров'я населення [18].

Крім того, наявна група науковців (Бачігалупе А., Еснаола С., Мартін У., Хьюз С., Саут Дж. та інші), які у 2015 і 2016 роках навели результати якісного дослідження щодо наслідків впливу Великої економічної рецесії на ментальне здоров'я та зміни на ринку зайнятості [16; 17].

Група вчених (Руссо С., Терранео М., Штайгер Т. та ін.) визначили особливості впливу гендерної дискримінації через безробіття та проблеми, пов'язані з цим і ментальним здоров'ям [21; 22].

У 2022 і 2023 роках вчені Рамос-Гомес А., Рамос-Ремус К., Уфофф Е., Черчилль Р. та ін. обґрунтували необхідність зміцнення та захисту ментального здоров'я, що пов'язане з ключовими життєвими подіями людини [20; 23].

Не применшуючи наукових здобутків закордонних й українських учених, можемо зазначити, що на систему безпеки України чинить деструктивний вплив повномасштабна агресія з боку рф. Вона спрямована на дестабілізацію ситуації в найважливіших сферах суспільної життєдіяльності. Серед них одне з визначальних місць займає соціальна сфера, адже безпека для соціуму – це безпека, яка виходить від нього. Зважаючи на це, завданням України є гарантування такої безпеки в контексті забезпечення розвитку ринку праці та добробуту громадян, а також соціального захисту безробітних-українців. Відтак, на вітчизняних теренах набувають актуальності наукові розвідки, присвячені комплексному дослідженню безробіття як фактору впливу на рівень національної безпеки та соціального розвитку, базис якого (рівня) становить ментальне здоров'я населення.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні рівня безробіття в Україні й особливостей його впливу на ментальне здоров'я населення, а також обґрунтуванні механізмів публічного управління процесами безробіття.

Виклад основного матеріалу. Український ринок праці має свої особливості, йдеться про ті із них, що формувались, починаючи з моменту проголошення незалежності нашої країни. Аналіз відомостей офіційного веб-сайту Державної служби статистики України [2; 5] дає підстави стверджувати про скорочення зайнятості, причому зростання рівня безробіття починається із середини 90-х років ХХ ст. Основною причиною звільнень працівників є розпочата структурна перебудова економіки України, що відзначалася таким:

– відсутністю збалансування національних інтересів (державних, суспільних й окремо взятих громадян);

- припиненням діяльності підприємств, організацій та установ;
- зменшенням імпорту продукції цих підприємств, організацій та установ;
- продукція, що вироблялася на той період часу на вітчизняних теренах, не знаходила належного збуту або виявлялася не конкурентоздатною;
- відбувався перехід до інших форм власності без забезпечення суспільного прогресу та формування високого рівня публічної (громадської, цивільної) безпеки тощо [5; 9; 11].

Безперечно, із такими процесами «face to face» стикалися всі країни пострадянського простору з перехідною економікою, не тільки Україна, що успадкувала також «совкову» систему держаного управління. Скрізь, де запроваджувався перехід до ринкової економіки в цих пострадянських республіках, розпочиналося зростання кількості безробітних [там само]. Проте сучасний рівень безробіття в зазначених країнах є різним, адже підходи до його зниження були різними. Ці підходи передбачали різний ступінь комбінування механізмів публічного управління: інституційних (організаційних і правових); економічних; фінансових; інформаційних; соціально-політичних та інших. На наше переконання, для забезпечення підвищення результативності функціонування таких механізмів публічного управління важливим є врахування положень фундаментальної науки, зокрема інституціоналізму, конфліктології, кримінології [3; 6; 7], з метою унеможливлення вияву соціального невдоволення, апатії тощо.

За інформацією експертів [14], у 2023 році рівень безробіття у європейських країнах був таким: у Республіці Польщі офіційний рівень безробіття становив 5%; в Угорщині – 4,1%; у Німеччині – 5,7%; у Франції – 7,2%; в Італії – 7,3%; у Британії – 4,3%. При цьому у 2023 році серед європейських країн найвищий рівень безробіття було зареєстровано у Чорногорії – 16,2%. [14].

У той же час, найважча ситуація із працевлаштуванням загалом у світі була у Південній Африці. Так, офіційний рівень безробіття в зазначеній частині континенту становив 32,6% [14].

У звітному періоді, за даними Національного банку України, у нашій державі рівень безробіття становив 21,1% [14]. За прогнозами Нацбанку України на її території у 2024 році рівень безробіття сягне 16,9%, а у 2025 році – 14,4% [там само].

В Україні через війну РФ й окупацію значна кількість людей втратила роботу (рис. 1). Як наслідок, у 2014 році зменшилась зайнятість населення і відповідно збільшився рівень безробіття, зокрема за рахунок різкого збільшення кількості внутрішніх переселенців зі сходу в центральні регіони України. До 2022 року безробіття в нашій державі перебувала на рівні 7,3%-9,5% від усієї робочої сили, іншими словами: це було майже півтора мільйона осіб, які не могли знайти роботу [5]. Станом на 2010-2019 рр. у селах безробіття зустрічалось трохи частіше, ніж в містах, але різниця була незначна: упродовж 2017-2019 років вона становила лише 0,6%. Сьогодні ж ця цифра є більшою.

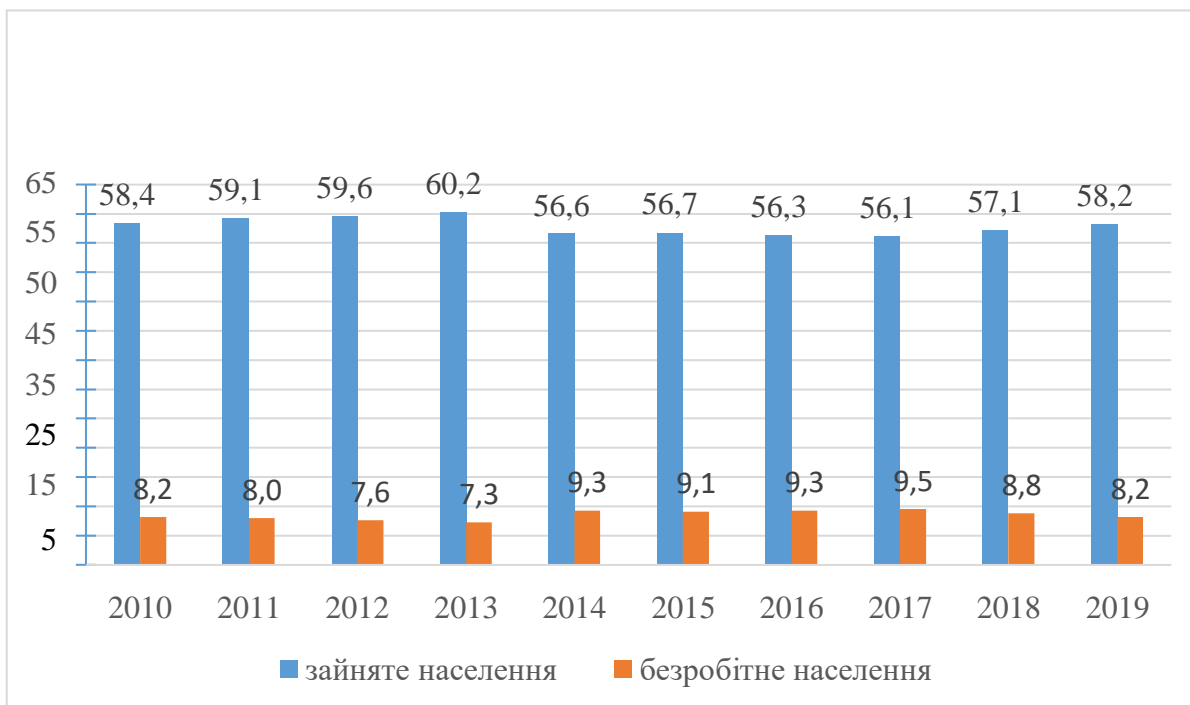

Рис. 1. Зайнятість і безробіття населення України (за методологією МОП) у віці 15-70 р. (у % до населення відповідного віку) у 2010-2019 роках

Джерело: складено на підставі даних Державної служби статистики України [5]

До 2022 року безробіття в нашій державі перебувала на рівні 7,3%-9,5% від усієї робочої сили, іншими словами: це було майже півтора мільйона осіб, які не могли знайти роботу [5]. Станом на 2010-2019 рр. у селах безробіття зустрічалося трохи частіше, ніж в містах, але різниця була незначна: упродовж 2017-2019 років вона становила лише 0,6%. Сьогодні ж ця цифра є більшою.

Слід зауважити, що у період 2019-2021 рр. в Україні посилювалися процеси, пов'язані зі зростанням рівня безробіття (табл. 1). Зрозуміло, що це зумовлено зовнішньою агресією РФ проти нашої держави. Як видно з табл. 1, в Україні останніми роками збільшувалася кількість безробітних, особливо серед жінок і мешканців сільської місцевості. При цьому, якщо розглядати стан безробіття серед жінок, то в зоні ризику знаходиться більшість українок за віковими групами: і 15-24 роки; і 30-39 роки; і 50-59 років.

Складності ситуації додає те, що з 2022 року в Україні триває повномасштабна війна і значна кількість чоловіків задіяна для виконання свого обов'язку із захисту Батьківщини, або втратили працездатність через війну РФ, або вже померли. Отже, на значну кількість українських жінок різних вікових категорій лягає обов'язок щодо забезпечення добробуту власної сім'ї та розбудови нашої держави за сучасних надскладних умов її функціонування. Очевидно, що це, у свою чергу, позначається на ментальному здоров'ї українок, на який додатковий вплив чинить безробіття та пошук джерел для

добробуту, а також на ментальному здоров'ї дітей, які відчують на собі брак материнської уваги, схвильованості та ін. На жаль, подібні соціальні явища та процеси можуть зумовлювати збільшення кількості захворюваності (табл. 2) серед населення, а також правопорушень, що вчиняються як серед неповнолітніх осіб і молоді, так і серед жінок.

Таблиця 1

Безробіття населення України (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2019–2021 рр.

Населення України	тис. осіб у 2019 р.	Кількість безробітних у % до робочої сили відповідного віку у 2019 р.	тис. осіб у 2020 р.	Кількість безробітних у % до робочої сили відповідного віку у 2020 р.	тис. осіб у 2021 р.	Кількість безробітних у % до робочої сили відпо- відного віку у 2021 р.
1	2	3	4	5	6	7
Усе населення віком 15 років і старше	1487,7	8,2	1674,2	9,5	1711,6	9,8
з нього						
15-70 років	1487,7	8,2	1674,2	9,5	1711,6	9,9
20-64 роки	1446,7	8,2	1627,8	9,4	1667,9	9,8
працездатного віку	1486,9	8,6	1673,3	9,9	1709,5	10,3
за віковими групами						
15-24 роки	210,5	15,4	227,9	19,3	215,2	19,1
25-29 років	178,5	8,4	173,0	8,7	172,6	9,4
30-34 роки	194,7	7,3	209,2	8,2	207,6	8,4
35-39 років	196,5	7,5	271,9	10,3	283,9	10,7
40-49 років	393,8	8,4	442,9	9,5	464,9	9,8
50-59 років	312,9	8,0	348,4	9,0	365,3	9,5
60-70 років	0,8	0,1	0,9	0,1	2,1	0,3
71 рік і старше	-	-	0,0	0,0	-	-
Жінки	679,8	7,9	763,2	9,1	841,6	10,1
з них						
15-70 років	679,8	7,9	763,2	9,1	841,6	10,2
20-64 роки	664,3	7,9	745,9	9,1	825,6	10,2
працездатного віку	679,5	8,2	762,7	9,5	840,9	10,6
за віковими групами						
15-24 роки	88,9	15,3	92,5	18,5	102,3	20,3
25-29 років	68,1	7,8	67,7	8,2	61,2	8,2
30-34 роки	72,5	6,3	87,0	7,9	98,2	9,3
35-39 років	97,9	8,0	124,1	10,2	145,6	12,1
40-49 років	203,6	8,6	214,8	9,2	238,4	10,1
50-59 років	148,5	7,2	176,6	8,6	195,2	9,6
60-70 років	0,3	0,1	0,5	0,1	0,7	0,2
71 рік і старше	-	-	0,0	0,0	-	-

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Чоловіки	807,9	8,5	911,0	9,8	870,0	9,5
з них						
15-70 років	807,9	8,5	911,0	9,9	870,0	9,6
20-64 роки	782,4	8,4	881,9	9,7	842,3	9,4
працездатного віку	807,4	8,8	910,6	10,2	868,6	9,9
за віковими групами						
15-24 роки	121,6	15,5	135,4	19,9	112,9	18,0
25-29 років	110,4	8,8	105,3	9,1	111,4	10,2
30-34 роки	122,2	8,1	122,2	8,4	109,4	7,8
35-39 років	98,6	7,0	147,8	10,4	138,3	9,5
40-49 років	190,2	8,2	228,1	9,8	226,5	9,6
50-59 років	164,4	8,8	171,8	9,4	170,1	9,4
60-70 років	0,5	0,2	0,4	0,1	1,4	0,4
71 рік і старше	-	-	0,0	0,0	-	-
Міська місцевість	994,8	8,0	1101,0	9,1	1132,2	9,5
з них						
15-70 років	994,8	8,0	1101,0	9,1	1132,2	9,5
20-64 роки	974,3	8,0	1078,3	9,1	1104,4	9,4
працездатного віку	994,1	8,3	1100,4	9,5	1131,0	9,8
за віковими групами						
15-24 роки	122,7	15,1	129,0	18,4	132,5	19,7
25-29 років	112,5	8,0	97,0	7,4	99,1	8,1
30-34 роки	127,3	6,8	133,2	7,5	147,8	8,7
35-39 років	141,4	7,3	198,8	10,1	216,8	11,0
40-49 років	285,1	8,7	312,9	9,6	309,4	9,3
50-59 років	205,1	7,7	229,5	8,8	225,4	8,7
60-70 років	0,7	0,2	0,6	0,1	1,2	0,3
71 рік і старше	-	-	0,0	0,0	-	-
Сільська місцевість	492,9	8,6	573,2	10,3	579,4	10,6
з них						
15-70 років	492,9	8,7	573,2	10,4	579,4	10,7
20-64 роки	472,4	8,6	549,5	10,2	563,5	10,6
працездатного віку	492,8	9,1	572,9	10,9	578,5	11,2
за віковими групами						
15-24 роки	87,8	15,9	98,9	20,6	82,7	18,1
25-29 років	66,0	9,1	76,0	11,3	73,5	11,8
30-34 роки	67,4	8,6	76,0	9,6	59,8	7,8
35-39 років	55,1	8,2	73,1	10,9	67,1	9,8
40-49 років	108,7	7,6	130,0	9,3	155,5	11,2
50-59 років	107,8	8,5	118,9	9,4	139,9	11,1
60-70 років	0,1	-	0,3	0,1	0,9	0,4
71 рік і старше	-	-	0,0	0,0	-	-

Джерело: складено на підставі даних Державної служби статистики України [2; 5]

Із таблиці 2 видно, що у період з 1990 р. по 2017 р. в Україні серед її населення зросла кількість:

1) хвороб, що супроводжуються появою новоутворень (пік захворюваності припав на 1999-2013 рр.);

2) хвороб системи кровообігу (у 1,5 рази);

3) хвороб сечостатевої системи (у 1,4 рази, причому пік захворюваності також припав на 1999-2013 рр.);

4) уроджених аномалій (вад розвитку), деформації та хромосомні порушення (у 1,14 рази).

Учені [16; 17; 20] вказують, що причинами для погіршення інтелектуального та фізичного здоров'я європейців є Велика економічна рецесія та фінансово-економічна криза (1997-2013 рр.).

У той же час, у звітному періоді серед українців зменшилась кількість:

1) хвороб нервової системи (у 4 рази); 2) хвороб органів дихання (у 1,4 рази);

3) хвороб шкіри та підшкірної клітковини (у 1,15 рази); 4) хвороб кістково-м'язової системи і сполучної тканини (у 1,12 рази); 5) травм, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин (у 1,7 рази).

Таблиця 2

Захворюваність населення України (1990-2017 рр.)

Рік	Кількість улерше зареєстрованих випадків захворювань, тис. - усього	У тому числі								
		новотворення	хвороби нервової системи ²	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри та підшкірної клітковини	хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи	уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1990	32188	310	2640	1149	17021	1799	1374	1224	41	2866
1991
1992	33214	333	3005	1412	16226	1999	1529	1459	52	3018
1993	33833	332	3045	1412	16671	2037	1543	1519	54	2878
1994	31455	328	3024	1401	14499	2135	1439	1489	49	2704
1995	32547	327	3037	1390	15705	2144	1416	1544	47	2647
1996	30169	335	3067	1412	13221	2090	1431	1623	50	2603
1997	31158	348	3104	1497	14129	2051	1476	1711	53	2484
1998	31974	372	3331	1690	13877	2122	1600	1881	59	2465
1999	32959	382	767	1950	14485	2037	1548	1886	61	2401
2000	33471	382	748	2338	14639	1996	1571	1939	62	2339
2001	33192	394	745	2384	14213	2008	1593	2049	59	2239
2002	32233	382	748	2370	13372	1950	1598	2039	57	2244

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2003	32585	395	751	2386	13835	1915	1572	2077	54	2297
2004	32573	406	755	2498	13511	1917	1609	2153	55	2245
2005	32912	408	754	2430	13894	1936	1600	2185	53	2264
2006	32240	414	764	2431	13308	1906	1597	2172	53	2289
2007	32807	407	752	2437	13946	1952	1569	2132	51	2284
2008	32467	406	753	2478	13671	1911	1567	2136	51	2263
2009	33032	407	754	2423	14528	1890	1544	2140	52	2164
2010	33080	418	750	2390	14595	1921	1532	2138	52	2217
2011	32381	423	744	2346	14148	1881	1490	2095	55	2136
2012	31162	433	724	2318	13220	1852	1445	2047	54	2140
2013	31024	440	704	2256	13293	1856	1444	2046	55	2085
2014 ¹	26881	363	651	1880	11839	1570	1247	1756	48	1723
2015 ¹	26789	366	653	1844	11862	1567	1246	1779	48	1698
2016 ¹	27361	369	647	1826	12582	1564	1241	1761	47	1705
2017 ¹	26615	366	636	1781	12037	1564	1218	1724	47	1697

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Згідно з МКХ-10, починаючи з 1999 р., з класу хвороб нервової системи і органів чуття вилучені і сформовані в окремі класи хвороби ока та його додаткового апарату і хвороби вуха та соскоподібного відростка.

Джерело: складено на підставі даних Державної служби статистики України [8]

На жаль, на офіційному веб-сайті Державної служби статистики України представлена не повна інформація (відсутні відомості за 2022-2024 рр.). Це зумовлено повномасштабною агресією РФ, що як держава-агресор не повинна мати доступ до важливої інформації, у т.ч. розміщеної з офіційних веб-сайтів державних інституцій, органів місцевого самоврядування та ін. У той же час, вважаємо, що повномасштабна агресія РФ зумовить збільшення серед українців кількості хвороб серцево-судинної, нервової, дихальної та іншої системи [11; 19].

Щодо впливу безробіття на стан злочинності, варто відзначити, що 60 % жінок-злочинниць – безробітні або частково зайняті [13, с. 325]. Наразі співвідношення жіночої й чоловічої злочинності становить 1:8 (у більш розвинених країнах кількість злочинів, вчинених жінками, становить від 17 % (США) до 25 % (Німеччина, Нідерланди) [1; 4; 13].

За дослідженнями, проведеними в Україні, загалом 57% злочинів вчинені жінками у віці понад 30 років, 52% жінок – зловживали алкоголем, 22% жінок – були пов'язані з незаконним обігом наркотиків, і практично більшість із них була соціально дезорганізована. Жінки-жертви частіше стають жертвами статевих злочинів і насильства в родині. Так, останнім часом простежується зростання рівня віктимізації жінок від насильницьких злочинів. Найбільш віктимогенною соціально-демографічною групою були жінки у віці 16–24 роки, потім 25–39 років, 14–16 і 40–59 років. Найпоширенішими деліктами серед

засуджених жінок є дві групи злочинів: 1) злочини проти державної, колективної та індивідуальної власності; 2) злочини проти життя, здоров'я, волі та гідності особистості (незважаючи на відносно низьку частку останніх у структурі зареєстрованої жіночої злочинності). Загалом за вчинення цих злочинів відбувають покарання 76,4% засуджених жінок. Серед засуджених жінок за крадіжку, грабіж і розбій переважає молодь до 25 років: 47,9% засуджено за розбій, 35,4% – за грабіж, 32,2% – за крадіжку [13; 15].

Очевидно, що сучасний стиль життя змушує жінок брати на себе чоловічі справи й виконувати не властиві їм функції. Це дає їм змогу успішно самостверджуватися і забезпечує матеріальний достаток. Щодо жінки-злочинниці, то їй здається, що оточення ставиться до неї неприязно, без поваги, без розуміння тощо. Це формує в неї байдужість до громадської думки. Зважаючи на це й ураховуючи позиції науковців [1; 13; 15], можна виокремити такі групи чинників, які детермінують злочинну поведінку і жінок, і чоловіків:

1. Чинники, пов'язані з несприятливими процесами в галузі культури – підміна справді жіночої/чоловічої культури сурогатами (емансипація, фемінізм, кримінальна субкультура).

2. Чинники, пов'язані із соціально-політичною ситуацією в країні (падіння рівня життя, безробіття, кримінальний раціоналізм, жебрацтво, руйнівний вплив на інститут сім'ї, зовнішня агресія тощо).

3. Чинники, пов'язані з трудовою діяльністю і міграцією населення.

4. Чинники, пов'язані зі сімейним життям і побутовою сферою.

Слід погодитися з думкою вчених, що сьогодні жіноча злочинність має швидші темпи зростання, ніж чоловіча, що не може не викликати стурбованості в суспільстві [1; 13, с. 326; 21; 22; 23]. Жіноча злочинність має більшу латентність, прояви такої злочинності є найвищими у сферах, до яких жінка найбільше залучена [там само]. Жіноча злочинність представляє собою значну соціальну проблему, оскільки, крім рис, властивих злочинності загалом, має додаткові негативні наслідки для суспільства. Насамперед, деструктивно впливає на інститут сім'ї та на молоде покоління. Це становить «резерв» для появи майбутніх злочинців серед молоді. Саме тому підтримуємо вчених, які підкреслюють, що показник злочинності серед жінок є своєрідним індикатором здоров'я суспільного життя [там само].

У продовження відзначимо, що ще однією особливістю впливу безробіття на ментальне здоров'я населення є те, що в умовах безробіття відбувається неповне використання наявних ресурсів робочої сили. Як результат, економічна система працює, не досягаючи межі своїх виробничих можливостей. Відтак, не забезпечується сталий розвиток територій, формування та повноцінна реалізація людського капіталу. Це становить загрозу правопорядку зокрема та громадській і цивільній безпеці України загалом. Адже є небезпека виникнення соціального збурення, акцій протесту серед населення, його мітингів, а також надзвичайних ситуацій соціально-політичного та іншого характеру тощо.

Крім того, безробіття спричинює негативні зміни в складі людських ресурсів, зумовлюючи погіршення якісних характеристик робочої сили, втрату працівниками їхніх професійних навичок, кваліфікації, послаблення мотивації до праці, зниження продуктивності праці, відтік найбільш кваліфікованої робочої сили за кордон України [9; 18; 20]. Посилення міграційних процесів – це також наслідок впливу безробіття [24]. Через високий рівень безробіття країна несе значні фінансові збитки, утримуючи безробітних, відшкодовуючи їм втрати в доходах на період пошуку нових сфер прикладання праці. З огляду на це головним завданням України на найближчу та середньострокову перспективу є вдосконалення механізмів публічного управління, що має бути, з одного боку, соціально орієнтованим, а з іншого – спрямованим на знаходження додаткових і стабільних джерел для забезпечення соціально-економічного розвитку держави та населення.

Висновок. Отже, людина, яка не шукає роботу, не буде вважатися безробітною. Загальнонаукова проблема безробіття в Україні потребує постійної уваги та комплексного розв'язання, особливо по відношенню до жінок, на яких сьогодні посилився вплив війни і серед яких збільшується кількість безробітних. Очевидно, що проблема безробіття є наслідком впливу об'єктивних і суб'єктивних детермінант, який потребує розв'язання на загальнодержавному рівні з упровадженням економічних, фінансових, організаційних і правових заходів, а також системи психологічного, медичного та іншого соціального забезпечення. Виявлено, що в наукових дослідженнях [9; 16; 17; 22] залишаються недостатньо опрацьованими проблеми суб'єктивного сприйняття особистістю свого нового статусу «безробітний», ідентифікації з попереднім статусом і з оточуючими. Крім того, безробіття зумовлює прояви внутрішнього переживання людьми своєї неспроможності забезпечити гідне існування членів власної сім'ї, а домінанта негативізму призводить до астеничних психічних станів, нервово-психічних розладів, до виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, чи до загострення соматичних захворювань та іншого погіршення ментального здоров'я, до збільшення кількості правопорушень тощо. Водночас, для певної частини осіб (особливо жінок), які опинилися в такій скрутній життєвій ситуації, втрата роботи може бути стимулом, що означає підвищення активності, мобілізації свого інтелектуального, емоційно-психологічного та соціального потенціалу, що сприяє позитивним змінам, переосмисленню свого «Я», а також забезпечує успіх у подоланні цієї життєвої кризи та відкриває новий рівень професійного зростання. Відтак, вважаємо, що в Україні вже сьогодні має створюватися підґрунтя для підтримання безробітних громадян у напрямку формування в них стійкого мотиву до власного розвитку. З огляду на це подальші наукові розробки повинні бути присвячені дослідженню стимуляційних механізмів публічного управління, з одного боку, щодо формування в безробітних осіб стійкого мотиву до власного розвитку та працевлаштування у державному чи приватному секторах. А, з другого боку, рівнем міграції українців, у т.ч. у гендерному розрізі.

Література:

1. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Злочинна поведінка: норма, аномалія чи патологія? // Вісник Кримінологічної асоціації України. 2013. № 5. С. 9.
2. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами (2019–2021 рр.) // Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 29.03.2024).
3. Белай С.В. Розроблення комплексного державного механізму протидії кризовим ситуаціям за масовою участю населення // Держава та регіони. 2013. № 3 (43). С. 57-61.
4. Жіноча злочинність та її запобігання. Судова влада України. 2017. 20 груд. URL: <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/presentr/news/408493/> (дата звернення: 29.03.2024).
5. Зайнятість і безробіття. Просте про складне // Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 29.03.2024).
6. Нікітін Ю.В. Внутрішня безпека українського суспільства як новий напрямок у кримінології // Юридична наука : науковий журнал ЗАТ «Вищий навчальний заклад «Національна академія управління». 2011. № 1 (1). С. 157–160. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ju_rsci/2011_1/Nikitin.pdf.
7. Нікітенко О.І. Внутрішня безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2013. № 26. URL: <http://arch>.
8. Охорона здоров'я // Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Пасічна В.Г. Психологічний аналіз безробіття як соціально-економічного явища. URL: <https://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/157342>.
10. Помаза-Пономаренко А.Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти: монографія. Х. : НУЦЗУ, 2017. 270 с.
11. Помаза-Пономаренко А.Л., Тарадуда Д.В. Публічна (громадська та цивільна) безпека в Україні: значення для гарантування системи безпеки в Європі // International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. Oslo (Kingdom of Norway). Norwegian University of Life Sciences, Research and Education. 2024. 605 p. Pp. 297-322. URL: <http://reposit.sc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19931>. (дата звернення: 29.03.2024).
12. Пономаренко Г.О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади : монографія. Харків. нац. ун-т внутрішніх справ. Х. : Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2007. 448 с.
13. Серкевич І.Р., Броневицька О.М. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності // Кримінальне право та кримінологія. 2020. № 1. С. 323–327.
14. Україна входить до десятки країн світу з найвищими показниками безробіття // Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/12/infografika/svit/ukrayina-vxodyt-desyatky-krayin-svitu-najvyshhymu-pokaznykamy-bezrobittya>. (дата звернення: 29.03.2024).
15. Федусик В.В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2001. 20 с.
16. Bacigalupe A., Esnaola S., Martín U. (2016). The impact of the Great Recession on mental health and its inequalities: the case of a Southern European region, 1997-2013 // International journal for equity in Health. Vol. 15. (WoS).
17. Giuntoli G., Hughes S., South J. (2015). Towards a middle-range theory of mental health and well-being effects of employment transitions: Findings from a qualitative study on unemployment during the 2009-2010 economic recession // Health. Vol. 19 (4). pp. 389-412. (WoS).
18. Moore T., Kapur N., Gunnell D. (2017). Interventions to reduce the impact of unemployment and economic hardship on mental health in the general population: a systematic review // Psychological medicine. Vol. 47 (6). pp. 1062-1084. (WoS).

19. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. (2024). Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf. (дата звернення: 27.03.2024). (WoS).

20. Ramos-Gomez A., Pérez-Escatel A., Ramos-Remus C. (2023). An infodemiology approach to assess the impact of unemployment on anxiety and depression in France // Forum for social economics. Vol. 52 (2). pp.185-201. (WoS).

21. Russo C., Decataldo A., Terraneo M. (2021). The effect of parental roles on mental health outcomes of unemployment: a gender perspective // International journal of Sociology and Social Policy. Vol. 41 (13-14). pp.16-33. (WoS).

22. Staiger T., Waldmann T., Rüschi N. (2018). Intersections of discrimination due to unemployment and mental health problems: the role of double stigma for job- and help-seeking behaviors // Social psychiatry and psychiatric epidemiology. Vol. 53 (10). pp.1091-1098 (WoS).

23. Uphoff E.P., Zamperoni V., Churchill R. (2022). Mental health promotion and protection relating to key life events and transitions in adulthood: a rapid systematic review of systematic reviews // Journal of Mental Health. DOI 10.1080/09638237.2022.2069724. (WoS).

24. Viinamaki H., Niskanen I., Koskela K. (1995). How do mental factors predict ability to cope with long-term unemployment // Nordic journal of psychiatry. Vol. 49 (3). pp.183-189. (WoS).

References:

1. Bandurka O.M., Litvinov O.M. Criminal behavior: norm, anomaly or pathology? // Bulletin of the Criminological Association of Ukraine. 2013. No. 5. P. 9.

2. Population unemployment (according to the ILO methodology) by sex, type of location and age groups (2019–2021) // State Statistical Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (date of application: 29.03.2024).

3. Belai S.V. Development of a complex state mechanism for combating crisis situations with the mass participation of the population // State and Regions. 2013. No. 3 (43). P. 57-61.

4. Female crime and its prevention. Judicial power of Ukraine. 2017. December 20. URL: <https://tr.su.court.gov.ua/sud1818/prescentr/news/408493/> (access date: 03/29/2024).

5. Employment and unemployment. The simple about the complex // State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>. (date of application: 29.03.2024).

6. Nikitin Yu.V. Internal security of Ukrainian society as a new direction in criminology // Legal science: scientific journal of CJSC "Higher educational institution "National Academy of Management". 2011. No. 1 (1). P. 157–160. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Jursci/2011_1/Nikitin.pdf.

7. Nikitenko O.I. Internal security as a state of protection of vital interests of the individual, society and the state // Actual problems of law: theory and practice. 2013. No. 26. URL: <http://arch>.

8. Health care // State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

9. Pasichna V.G. Psychological analysis of unemployment as a socio-economic phenomenon. URL: <https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/157342>.

10. Pomaza-Ponomarenko A.L. Social development and security of regions: public administration aspects: monograph. Kh.: NUTZU, 2017. 270 p.

11. Pomaza-Ponomarenko A.L., Taraduda D.V. Public (public and civil) security in Ukraine: significance for guaranteeing the security system in Europe // International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II. Oslo (Kingdom of Norway). Norwegian University of Life Sciences, Research and Education. 2024. 605 p. pp. 297-322. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/19931>. (date of application: 29.03.2024).

12. Ponomarenko G.O. Management in the field of ensuring the internal security of the state: administrative and legal principles: monograph. Kharkiv. national University of Internal Affairs. Kh.: Publisher of FO-P N.M. Vapnyarchuk, 2007. 448 p.

13. Serkevich I.R., Bronevytska O.M. Analysis of the psychological structure of female crime // *Criminal law and criminology*. 2020. No. 1. P. 323–327.

14. Ukraine is among the top ten countries in the world with the highest unemployment rates // *Word and deed: analytical portal*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/12/infografika/svit/ukrayina-vxodyt-desyatky-krayin-svitu-najvyshhymy-pokaznykamy-bezrobittya>. (date of application: 29.03.2024).

15. Fedusyk V.V. Female crime in Ukraine (criminal legal and criminological problems): author's abstract. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.08. Odesa, 2001. 20 p.

16. Bacigalupe A., Esnaola S., Martín U. (2016). The impact of the Great Recession on mental health and its inequalities: the case of a Southern European region, 1997-2013 // *International journal for equity in Health*. Vol. 15. (WoS).

17. Giuntoli G., Hughes S., South J. (2015). Towards a middle-range theory of mental health and well-being effects of employment transitions: Findings from a qualitative study on unemployment during the 2009-2010 economic recession // *Health*. Vol. 19 (4). pp. 389-412. (WoS).

18. Moore T., Kapur N., Gunnell D. (2017). Interventions to reduce the impact of unemployment and economic hardship on mental health in the general population: a systematic review // *Psychological medicine*. Vol. 47 (6). pp. 1062-1084. (WoS).

19. Pomaza-Ponomarenko A., Taraduda D., Leonenko N., Poroka S., Sukhachov M. (2024). Ensuring the safety of citizens in times of war: aspects of the organization of civil defense // *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Volume 14. Issue 1. Pp. 216–220. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140139/papers/K_10.pdf. (дата звернення: 27.03.2024). (WoS).

20. Ramos-Gomez A., Pérez-Escatel A., Ramos-Remus C. (2023). An infodemiology approach to assess the impact of unemployment on anxiety and depression in France // *Forum for social economics*. Vol. 52 (2). pp.185-201. (WoS).

21. Russo C., Decataldo A., Terraneo M. (2021). The effect of parental roles on mental health outcomes of unemployment: a gender perspective // *International journal of Sociology and Social Policy*. Vol. 41 (13-14). pp.16-33. (WoS).

22. Staiger T., Waldmann T., Rüsç N. (2018). Intersections of discrimination due to unemployment and mental health problems: the role of double stigma for job- and help-seeking behaviors // *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*. Vol. 53 (10). pp.1091-1098 (WoS).

23. Uphoff E.P., Zamperoni V., Churchill R. (2022). Mental health promotion and protection relating to key life events and transitions in adulthood: a rapid systematic review of systematic reviews // *Journal of Mental Health*. DOI 10.1080/09638237.2022.2069724. (WoS).

24. Viinamaki H., Niskanen I., Koskela K. (1995). How do mental factors predict ability to cope with long-term unemployment // *Nordic journal of psychiatry*. Vol. 49 (3). pp.183-189. (WoS).